

Здравословни работни места - насоки за оценка на риска по време на работа

Соня Върчинска

***Healthy Workplaces – Guidelines of Risk Assessment into work process:** The paper justifies the necessity of risk assessment and benefits of carrying out proper. There are a number of risks which can be completely avoided or eliminated. Five steps concept has been described. In order to carry out effective workplace risk assessment, all those involved require a clear understanding of the legal context, concepts, the process of assessing the risks and the role to be played by the main actors involved in the process programming model, developed for training purposes. The guidelines of assessment will enable the enterprises to improve workplace safety and health and business performance in general.*

Key words: Safety and health at work, Ergonomics, Risk assessment.

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните години грижата за здравето на трудещите се постави Европейския съюз на първо място в света по критерия най-добро място за работа. У нас в сферата на труда и производството също се извършиха много промени. Преструктурираха се стари производства, изградиха се нови предприятия, внесоха се съвременни машини и съоръжения, промени се мениджмънта на фирмите и др. Хармонизира се Българското законодателство с Европейските норми [1]. Грижата за безопасността и здравето на работещите се имплементира чрез множество изисквания за оценка на риска по време на трудовата дейност.

Европейската агенция за безопасност и здраве при работа (European Agency for Safety and Health at Work) започна да публикува многобройни анализи свързани с честотата на инцидентите по време на работа, броя на загубените работни дни вследствие заболявания, броя на лицата в риск според възраст, сектор на работа, пол и др. Иницираха се различни програми свързани с насърчаване на работодателите да търсят начини и възможности за подобряване на работната среда с оглед превенция здравето на работещите. Организираха се кампании [2] и Европейски седмици на теми: „Обърни гръб на мускулно-скелетните увреждания“-2000 г., „Превенция на инцидентите в Европа, Успеха е в липсата на инциденти“-2001 г., „Предпазване на психиката при работа, Работа под стрес“-2002 г., Опасни субстанции, Предпазване при работа“-2003 г., „Безопасно строителство“-2004 г., „Спрете този шум“-2005 г., „Безопасност на персонала, За младите хора“-2006 г., „Облекчето товара, Мускулно-скелетни увреждания“-2007 г., „Здравословни работни места, Оценка на риска“-2008-2009 г., „Здравословни работни места, Поддържай безопасно работно място“-2010-2011 г.

Според данни на ЕК голяма част от инцидентите при работа са станали в малките и средни предприятия (МСП). За Испания 40% от всички инциденти са в компании с по-малко от 50 работници, а най-тежките инциденти са в компании с персонал 25-100 души [3, 15]. Ето защо се обръща особено внимание за насърчаване на фирмите да изготвят предварителна оценка и анализ на опасностите. В тази връзка се учредиха и връчиха награди за добри практики във всяка от по-горе изложените кампании [4-8]. Последното мото „Здравословни работни места - Добре е за теб. Добре е за бизнеса“, красноречиво, простиичко и точно подчертава значението на действията свързани с превенция на работните места.

Оценката на риска е основа за успешно управление на здравето и безопасността, за намаляване на трудовите злополуки и професионалните заболявания. Тя може да въздейства не само за подобряване на физическото състояние на хората, но и да благоприятства икономическите резултати на фирмата.

Като нова страна членка, България усилено се стреми да прилага Европейският подход за превенция - избягване на рисковете, оценка на тези рисковете, които не могат да бъдат избегнати, отстраняване на рисковете още в техния източник, приспособяване на работата към отделния човек, приспособяване към техническия прогрес, замяна на опасното с безопасното или с по-малко опасното, разработване на последователна цялостна политика на превенция, приоритет на цялостните мерки на защита пред отделните мерки на защита, предоставяне на работниците на подходящи инструкции, информация и обучение за превенция на труда. Настъпилата в последните години (2009-2011) икономическа криза възпрепятства широкото приложение на инвестиции, но действията свързани с обучение и популяризиране на здравословни условия на труд се развиват, като се започне от университета и се премине към реалното производство. Целта на настоящата статия е да анализира и обобщи основните дейности по оценка на риска, нейната необходимост, полза и конкретни стъпки за извършване.

НЕОБХОДИМОСТ И ПОЛЗА ОТ ОЦЕНКА НА РИСКА

Оценката на риска е мощен инструмент за установяване на необходимостта от превантивни мерки. Тя се състои в изготвяне на списък с общоизвестни опасности и такива, които са не толкова очевидни опасности, както и във взаимодействието между различни фактори на работния процес. Редица рискове могат да бъдат напълно избегнати или премахнати, а остатъчният риск да се оценява като много слаб или близък до нула. Една правилна оценка може да донесе много ползи за премахването или значителното намаляване на рисковете на работното място като:

- намаляване на отсъствията от работа поради заболяване, по-рядка смяна на персонала, мотивиране на работната сила, намаляване на оплакванията, подобрена работна среда (осветление, чистота и др.), намалено неудобство поради силен шум, работа в необичайни положения на тялото, високи или ниски температури и т.н.;
- намаляване на разходите, произтичащи от трудови злополуки и професионални заболявания; понякога общите разходи за превантивното решение са по-ниски от разходите след нараняването, злополуката или инцидента;
- приемане на решения с оглед извършването на дадена работа от по-широк кръг работници (напр. поради намаляване на необходимата физическа сила).

Следователно системната оценка на риска не само подобрява здравето и безопасността при работа, но има и значителни икономическите резултати като цяло [9].

Освен посочените до тук фактори за успех има някои допълнителни фактори, които могат да насърчат фирмите да инвестират в безопасните работни места като например:

- висока мотивираност да бъдеш най-добрият в сектора или доколкото е възможно, да подобриш имиджа на фирмата, на отдела за безопасност и здраве при работа;
- основната роля за предприятието, на съответното работно място и изложените на риск работници в процеса на работа;
- трудностите при заместване на работници в отпуск по болест;
- наличие на вътрешен капацитет за определяне и разработване на ефективни решения;
- наличност на прости решения за избягване на високи рискове;
- подходящо наблюдение на приетите превантивни и предпазни мерки - прилагат ли се действително мерките? действат ли? подходящи ли са?;
- наличие на външна подкрепа за сложни или напреднаващи решения;

- съществуването на обществена подкрепа за МСП;
- мотивация за намаляване на разходите, свързани с трудови злополуки и професионални заболявания във високорискови професии и сектори.

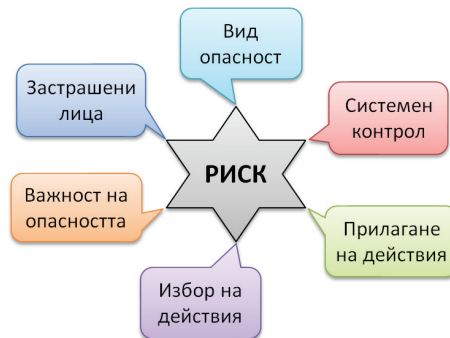
При условие, че към основните фактори за успех се добавят подобни допълнителни фактори, може да се постигне силно намаляване на риска или дори неговото премахване [10].

СЪЩНОСТ НА ОЦЕНКАТА

Същност на оценката се състои в процеса на констатиране и категоризиране на произтичащите от работната среда рискове за безопасността и здравето на работещите. Тя обхваща системното изследване на всички аспекти на работата и съдържа информация за:

- Кое или какво може да причини нараняване?
- Какви са възможностите да се премахнат опасностите?
- Необходимо ли е приложение на предпазни мерки за контрол на риска?

Основните ръководни принципи на всяка оценка са представени на фиг.1 и са систематизирани в по-долу изложените стъпки:

Фиг.1. Етапи за оценка на риска (подредени в посока обратна на часовата стрелка)

Първа Стъпка: Определяне на опасностите и застрашените лица – всички елементи на работната среда, които могат да доведат до нараняване като: остри ръбове и предмети, разлети течности и хлъзгави подове, заслепяващо или недостатъчно осветление, високи или ниски температури на труд, запрашена среда, вредни газове или други вредни вещества, различни лъчения, неудобни работни пози, неправилно разположени почивки, липса на мотивираност, висок темп на работа, неправилен подбор на персонала и др. Застрашени лица могат да са не само работещите но и доставчици, клиенти, почистващ персонал, охрана и т.н.

Втора Стъпка: Оценка на рисковете и поддредането им по степен на тежест – поддредането на съществуващите рискове по степен на тежест и вероятност е от първостепенно значение. Определя се кой риск може да причини най-тежко увреждане и кой значително по-слабо. Тази оценка е много важен етап от целия процес, за което е нужно компетентно експертно мнение на група от специалисти.

Трета Стъпка: Решение за предприемане на превантивни действия – вземане на конкретни решения свързани с превенция и контрол на риска. Тези решения се взимат като се внимава да не се прехвърли риска на друго място, а и с оглед икономическата им ефективност. В голяма степен анализа на анкетите, направени с работещите са източник на основната идея за предпазното действие, а

конкретното решение се взема от ръководството на предприятието след обективен анализ.

Четвърта Стъпка: *Предприемане на действия* – прилагане на превантивни и защитни мерки, чрез план за степенуване по важност и уточняване на конкретните действия, от кого ще се изпълнят, в какъв срок и с какви средства (обезопасяване, изолация, използване на помощни средства и съоръжения, реструктуриране, осъвременяване на техниката и/или технологията, реорганизация на работното място и др.).

Пета Стъпка: *Системен контрол и анализ* – периодичен контрол, през равни интервали от време се анализира оценката на риска, за да се поддържа нейната актуалност. Този контрол е задължителен, когато са направени големи промени или направените промени са вследствие настъпила злополука, като времевия интервал е по-кратък. Когато няма големи рискове, системен контрол се прави на по-голям времеви диапазон, за да се следи за евентуални бъдещи рискове свързани с развитието на дейността [11].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В условията на пазарна икономика обществото е по-осведомено за рисковете от всяка дейност и много предприятия осъзнават придобивките, които могат да се реализират, ако имат програма за безопасност и здраве при работа (БЗР). Фирмите залагачи на „тройния резултат“ (Triple-bottom-line - TBL) - Икономическо-Екологично-Социално или Хора-Планета-Ползи се налагат като водещи и имат значителни икономически резултати [12]. Така през оценката на риска се залагат нови възможности за бизнеса свързани с квалификацията, тежестта, безработицата, новия стил на живот, опазването на околната среда, дълголетието и т.н., представени на фиг.2.

Фиг.2. От оценка на риска към нови възможности [13]

Всеки работодател е длъжен да направи оценка на риска, според Българското (и Европейско) законодателство, ето защо е важно да се имат в предвид следните основни препоръки преди започване ѝ:

- ✓ Сериозно отношение към здравето на работниците и положителна ангажираност [14].

- ✓ Избягване на предварителните предположения за това какви са опасностите и кой е подложен на риск.
- ✓ Вземане под внимание на цялата работна сила, включително чистачи, рецепционисти, работници по поддръжката, работници на временни договори, работници с непълно работно време и т.н.
- ✓ Адаптиране на работата и на предпазните мерки към работниците. (Напасването на работата към работниците е основен принцип за ергономичност [16] и е залегнало в основата на законодателството на ЕС).
- ✓ Осигуряване на адекватно обучение за трудова безопасност и здраве на всеки работник; специално адаптиране на материалите за обучение към нуждите и специфичните характеристики на работниците.
- ✓ Ако дружеството или организацията не са компетентни да се справят с рисковете за специфична група работници, е важно да потърсят съвет. Той може да бъде предоставен от службите по трудова медицина, от лекари, от специалисти по безопасност и ергономия, от организации на хора с увреждания и т.н.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Европейска агенция за безопасност и здраве при работа, България: Национално законодателство, <http://osha.europa.eu/fop/bulgaria/bg/legislation>
- [2] European Agency for Safety and Health at Work, Campaigns, <http://osha.europa.eu/en/publications/campaigns/>
- [3] Forum-1, Quality of work. A future community strategy for safety and health at work, Proceedings of a workshop, Bilbao, 2001, <http://agency.osha.eu.int>
- [4] European Week for Safety and Health at Work 2003, The practical prevention of risks from dangerous substances at work, European Agency for Safety and Health at Work, 2003, ISBN 92-9191-050-3, <http://agency.osha.eu.int>
- [5] European Week for Safety and Health at Work 2006, a Safe Start for Young Workers in Practice, ISBN: 92-9191-134-8.
- [6] Safety and Health at Work, European Good Practice Awards 2007, A European Campaign on Musculoskeletal Disorders, Prevention of work-related MSDs in practice, ISBN: 978-92-9191-217-9, <http://ew2007.osha.europa.eu>
- [7] Safety and health at Work, European good practice Awards 2008-2009, Healthy Workplaces a European campaign on risk assessment, ISBN 978-92-9191-225-4, hw.osha.europa.eu
- [8] European good practice Awards 2010-2011, A European Campaign on Safe Maintenance. ISSN 1831-9564, hw.osha.europa.eu
- [9] Factsheet 85 - Assessment, elimination and substantial reduction of occupational risks. Summary of an Agency report, 2009, <http://osha.europa.eu>
- [10] Vink, P., E.A.P. Koningsveld, J.F. Molenbroek, Positive outcomes of participatory ergonomics in terms of greater comfort and higher productivity, Applied ergonomics 37, 2006, 537-546
- [11] Factsheet 80-Risk assessment—roles and responsibilities, 2008, osha.europa.eu
- [12] Концепция за „тройния резултат“ обхваща по-широка система от ценности и критерии за измерване на организационния (и социалния) успех; икономически екологичен и обществен успех, http://en.wikipedia.org/wiki/Triple_bottom_line
- [13] Forum-2, Quality of work. New approaches and strategies in occupational safety and health, Summary of workshops in Dusseldorf and Bilbao, 2001, <http://osha.eu.int>
- [14] Factsheet 87-Разнообразието на работната ръка и оценката на риска: гаранция, че всеки е обхванат, 2009, <http://osha.europa.eu>
- [15] Gavius, A., S. Mizrahi, Y. Shani, Y. Minchuk, The cost of industrial accidents for the organization: Developing methods and tools for evaluation and cost-benefit analysis of investment in safety, Journal of loss prevention in the process industries 22, 2009, 434-438.

[16] Korunka,Ch., E.Durak, M.Molnar, P.Hoonakker, Predictors of a successful implementation of an ergonomic training program, Applied ergonomics 42, 2010, 98-105.

За контакти:

д-р инж. Соня Върчинска, Катедра "Индустириален Дизайн", Технически Университет - Варна, тел.: 0887-569982, 0893-444366, e-mail: sue2002@abv.bg

Докладът е рецензиран.